

## Upgrading OTOP Community Products

Nirut Thuengnak<sup>1</sup>, Prasopsuk Rittidet<sup>2</sup>, Methee Klomduang<sup>3</sup> and Wanvisa yosrawas<sup>4</sup>

|            |            |            |            |
|------------|------------|------------|------------|
| Received   | Reviewed   | Revised    | Accepted   |
| 03/05/2564 | 23/05/2564 | 25/05/2564 | 01/06/2564 |

### Abstract

The objectives of the research were to 1 ) study problems and needs of upgrading community products of community enterprises which produce OTOP products of Mahasarakham Province, 2 ) study the development of upgrading community products toward standards certified in each type of OTOP products, and 3) study the results of knowledge sharing of the development of upgrading OTOP community products of community enterprises. The research employed quality research methodology, having the scope of research as follows: (1 ) the research settings comprised 5 community enterprises in Mahasarakham Provinces; (2) The 13 key informants comprised (2.1) chairpersons of the community enterprises, (2.2) village learned persons, (2.3) group members, and (2.4) academicians involved in community enterprises. The research instruments consisted of (1) a structured and unstructured interview form, (2) a guideline for focus group questions and a focus group record, (3) a survey form for problems and needs of upgrading community products of community enterprises, and (4) an observation form for participation and non-participation. The research results were presented through a descriptive analysis.

The results were as follows:

1) The study of problems and needs of upgrading community products of community enterprises which produce OTOP products of Mahasarakham Province revealed that the community enterprises had the following problems and needs: (1) the community enterprises' process of production toward the standard of each type of

---

<sup>1</sup> Rajabhat mahasarakham university, E-mail: prasopsuk2552@hotmail.com

<sup>2</sup> Rajabhat mahasarakham university, E-mail: prasopsuk2552@hotmail.com

<sup>3</sup> Rajabhat mahasarakham university, E-mail: methee.k@gmail.com

<sup>4</sup> Rajabhat mahasarakham university, Email: wanvisa66@hotmail.com

OTOP products, (2) building network markets, (3) administration and management of the group.

2) The results of the study of the development of upgrading community products

toward standards certified in each type of OTOP products revealed that the following aspects were developed: (1) transmission of the body of knowledge, the process of production and making new products to be certified according to the OTOP standard in clothing, items for use and food, (2) network market building, and (3) using technology and information.

3) The results of the study on knowledge sharing of the community enterprises showed that there were 3 methods of knowledge sharing: (1) transmission of the body of knowledge between the researchers, trainers and the community enterprise groups, (2) the focus group discussion with representatives of the community enterprise groups, and (3) dissemination of OTOP community products.

**Keywords:** Upgrading OTOP Community Products, OTOP products, Community enterprises

## การยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP

นิรุต ถึงนาค<sup>5</sup>, ประสพสุข ฤทธิเดช<sup>6</sup>, เมธี กลมดวง<sup>7</sup> และวรรณวิสา ยศระวาส<sup>8</sup>

### บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาปัญหาและความต้องการพัฒนาระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนของวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตสินค้า OTOP จังหวัดมหาสารคาม 2) ศึกษาการพัฒนาระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเข้าสู่มาตรฐานตามการรับรองของประเภทสินค้า OTOP และ 3) เพื่อศึกษาผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนากระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP ของวิสาหกิจชุมชน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ขอบเขตการวิจัย (1) พื้นที่วิจัยได้แก่ วิสาหกิจชุมชน 5 แห่ง จังหวัดมหาสารคาม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (1) ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (2) ปราชญ์ชาวบ้าน (3) สมาชิกกลุ่ม และ (4) นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 13 คน เครื่องมือการวิจัย (1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง (2) แนวคำถามการสนทนากลุ่มและแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (3) แบบสำรวจปัญหาและความต้องการพัฒนาระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน และ (4) แบบสังเกตการณ์มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

### ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาปัญหาและความต้องการพัฒนาระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตสินค้า OTOP จังหวัดมหาสารคาม พบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาและความต้องการคือ (1) ด้านกระบวนการผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเข้าสู่มาตรฐานสินค้า OTOP แต่ละประเภท (2) ด้านการสร้างตลาดเครือข่าย (๓) ด้านการบริหารและการจัดการกลุ่ม

2. ผลการศึกษากการพัฒนาระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเข้าสู่มาตรฐานตามการรับรองของประเภทสินค้า OTOP พบว่าได้พัฒนาด้าน (1) การถ่ายทอดองค์ความรู้ กระบวนการผลิตและสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ให้ได้รับรองมาตรฐานตามสินค้า OTOP ประเภทเครื่องแต่งกายประเภทของใช้และประเภทอาหาร (2) การพัฒนาการสร้างตลาดเครือข่าย (3) การใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศ

ผลการศึกษาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมี 3 วิธีคือ (1) การถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างผู้วิจัย วิทยากร กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (2) การสนทนากลุ่มกับตัวแทนสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ (3) การเผยแพร่สินค้า OTOP ผลิตภัณฑ์ชุมชน

<sup>5</sup> มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม E-mail: prasopsuk2552@hotmail.com

<sup>6</sup> มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม E-mail: prasopsuk2552@hotmail.com

<sup>7</sup> มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, E-mail: methee.k@gmail.com

<sup>8</sup> มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม E-mail: wanvisa66@hotmail.com

## คำสำคัญ : การยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน, สินค้า OTOP, วิสาหกิจชุมชน

### บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (2560–2564) ได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่สอดคล้องกัน โดยเฉพาะเรื่องการสร้างความเข้มแข็งจากภายใน ขับเคลื่อนตามแนวคิด ไทยแลนด์ 4.0 ผ่านกลไก “ไทยนิยม อย่างยั่งยืน” โดยรัฐบาลปัจจุบันให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการร่วมกันพัฒนาประเทศในสามภาคส่วน ได้แก่ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจ และภาครัฐ โดยเอาความต้องการของชุมชนเป็นตัวตั้ง และร่วมกันบริหารกันเอง หรือการกระจายอำนาจ (Decentralization) โดยในส่วนของ การพัฒนาผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน โดยให้แนวทางนโยบายประชารัฐ จะสร้างความยั่งยืนให้กับผู้ประกอบการเหล่านี้ได้ เนื่องจากปัญหาหลักของผู้ประกอบการคือสถานที่จำหน่ายสินค้า และผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่ได้มาตรฐานตามระดับของสินค้า OTOP โดยจากนโยบายที่ผ่านมาพบว่ามี การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องที่จะได้ชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยผ่านกระบวนการต่างๆ ทั้งที่ขับเคลื่อนโดยภาครัฐหรือภาคเอกชนก็ตาม กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนต่างๆในจังหวัดมหาสารคาม ก็ได้ผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ออกมาจำนวนมาก ทั้งที่มีคุณภาพบ้าง ไม่มีคุณภาพบ้าง สินค้าบางอย่างก็ประสบปัญหาทางด้านการตลาด การไม่ยอมรับของผู้บริโภค หรือแม้กระทั่งการไม่ยอมรับของผู้ประกอบการค้าปลีกที่ไม่ยอมจำหน่ายสินค้าที่มาจากชุมชน (Rittidet, P. and Dakaew, S., 2018)

ปัญหาของผลิตภัณฑ์ชุมชนเรื่องสินค้า OTOP มีปัญหาของมาตรฐานหรือการรับรอง ถึงแม้ว่าสินค้าจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่ดีหรือมีคุณค่ามากก็ตาม แต่ถ้าไม่มีใบรับรองคุณภาพก็จะจำหน่ายสินค้าในวงจำกัดเท่านั้น การรับรองคุณภาพในระดับต่างๆ มีระเบียบ ข้อบังคับ หรือมีตัวชี้วัดที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่ว่าจะเป็นมาตรฐานระดับใด ดังนั้นการยกระดับสินค้าชุมชน OTOP มีหลายประเภทได้แก่ ผ้า และเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ สมุนไพร เป็นต้น มาตรการยกระดับผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งสินค้า จะสามารถช่วยให้ผู้ประกอบการขนาดเล็กหรือผู้ประกอบการในชุมชนที่มีสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ให้มีศักยภาพ มาตรฐานที่สังคมยอมรับและสามารถแข่งขันได้ และสามารถยกระดับให้ธุรกิจมีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ต่อไป

การยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP สำหรับการดำเนินงานโครงการวิจัยนี้ คณะผู้ดำเนินงานโครงการได้สำรวจพื้นที่และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน OTOP จังหวัดมหาสารคาม ด้านผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานตามสินค้า OTOP มีผลิตภัณฑ์หลายประเภท เช่น ประเภทเครื่องแต่งกาย สมุนไพร และอาหารของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหลายแห่งมีความต้องการยกระดับผลิตภัณฑ์ OTOP ชุมชนได้มาตรฐานอาหารและยา ประเภทยกระดับผลิตภัณฑ์ ผ้า ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) ซึ่งจำเป็นต้องมีความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมมือกับคณะดำเนินโครงการ เช่น สำนักงาน

สาธารณสุขจังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด และศูนย์วิจัยพัฒนาการเกษตรจังหวัดมหาสารคาม โดยหน่วยงานเหล่านี้ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยีให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ได้เข้าร่วมโครงการ (Rittidet, P and Dakaew, S., 2018)

ด้วยปัญหาและความสำคัญดังกล่าวมา สถาบันการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เป็นองค์กรที่ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ได้น้อมนำพระราโชบายในหลวงรัชกาลที่ 10 ได้เข้าไปจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ให้ได้ยกระดับมาตรฐานสินค้า OTOP โดยสืบสานรักษาและต่อยอดตามแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในหลวงรัชกาลที่ ๙ ได้ดำเนินงานโครงการวิจัย “การยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP” เพื่อให้ชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP ได้รับรองมาตรฐานสินค้า OTOP ตามความต้องการของผู้ประกอบการและเป็นการสร้างเครือข่ายของผู้ประกอบการร่วมกันมากยิ่งขึ้น เกิดผลต่อการจำหน่ายสินค้าในระบบตลาดและมีรายได้ให้กลุ่ม วิสาหกิจชุมชนมั่นคงและเข้มแข็งยั่งยืนของจังหวัดมหาสารคาม

### วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการพัฒนายกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนของวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตสินค้า OTOP จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาการพัฒนายกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนของวิสาหกิจชุมชน เข้าสู่มาตรฐานตามการรับรองของประเภทสินค้า OTOP
3. เพื่อศึกษาผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนายกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP ของวิสาหกิจชุมชน

### ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตการวิจัยประกอบด้วย

### เนื้อหา

การยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP

- ประเภทอาหาร (ขนมถั่วตัด)
- บ้านเหล่าโพธิ์ ตำบลหนองกุ้งสวรรค์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดมหาสารคาม

กลุ่ม D : กลุ่มปรับตัวสู่การพัฒนาตามมาตรฐาน

- ประเภทอาหาร (ข้าว) บ้านเสือโก้ก ต.เสือโก้ก อ.วาปีปทุม จ.มหาสารคาม
- ประเภทของใช้ (หมอนขิด)
- กลุ่มทำหมอนขิดบ้านหนองอีต้อ ต.ศรีสุข อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม

- ประเภทเครื่องแต่งกาย
- กลุ่มทอผ้าบ้านหนองหินและบ้านดอนจัว

### ตัวแปรต้นและตัวแปรตาม

ตัวแปรต้นการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP ตัวแปรตามวิสาหกิจชุมชน ๕ แห่ง ยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนสินค้า OTOP ๕ ผลิตภัณฑ์ (1) ข้าว (2) ขนมหั่วตัด (3) หมอนขิด (4) ผ้าไหมผ้าฝ้าย (5) ผ้าขาวม้า

**กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ดำเนินงาน** วิสาหกิจชุมชนจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 5 แห่ง ได้แก่

1. ประเภทอาหาร (ข้าว) วิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสาน บ้านเสือโก้ก ต.เสือโก้ก อ.วาปีปทุม จ.มหาสารคาม จำนวน 30 คน
2. ประเภทอาหาร (ขนมหั่วตัด) วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรบ้านเหล่าโพธิ์ ตำบลหนองกุงสวรรค์ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 14 คน
3. ประเภทผ้าเครื่องแต่งกาย วิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหม-ผ้าฝ้าย บ้านดอนจัว หมู่ที่ 1 ต.ดอนจัว อ.บรบือ จ.มหาสารคาม OTOP ระดับ 5 ดาว จำนวน 30 คน
4. ประเภทผ้าเครื่องแต่งกาย วิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านหนองหิน หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 4 ต.โคกก่อ อ.เมือง จ.มหาสารคาม OTOP ระดับ 5 ดาว จำนวน 30 คน
5. ประเภทของใช้ (หมอนขิด) วิสาหกิจชุมชนที่นอนนุ่นบ้านหนองอีตื้อ ต.ศรีสุข อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม จำนวน 8 คน

### ระยะเวลาดำเนินการ

เวลาดำเนินการวิจัย ตุลาคม 2561 – กันยายน พ.ศ. 2562

### วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่องการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

#### 1. การเก็บรวบรวมข้อมูลและแหล่งที่มาของข้อมูล

1.1) การเก็บรวบรวมข้อมูลและแหล่งที่มาของข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ แบ่งได้ 2 ประเภท คือ (1) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นความรู้พื้นฐานและสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย และ (2) การเก็บข้อมูลภาคสนามพื้นที่วิจัย วิสาหกิจชุมชน 5 แห่ง

1.2) การเก็บข้อมูลในพื้นที่ดำเนินงาน

1.2.1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ประธานวิสาหกิจชุมชน จำนวน 5 คน สมาชิกวิสาหกิจชุมชน 5 คน และนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสินค้า OTOP สังกัดสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ จังหวัด หรือนักวิชาการการเกษตร จำนวน 3 คน รวมผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 14 คน ซึ่งคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลหลักอาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป

## 2. เครื่องมือวิจัยและการสร้างเครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ (1) แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างบริบทกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เข้าร่วมโครงการวิจัย มี 4 องค์ประกอบ จำนวน 14 ข้อ ใช้สำหรับการสัมภาษณ์และการจัดสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 13 คน การสร้างเครื่องมือการวิจัยแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง ได้แก่

(1.1) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างจากตำราวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพของ (Chantavanich, S., 2006) มีขั้นตอนดังนี้

(1.2) ศึกษาวัตถุประสงค์ของงานวิจัย เกี่ยวกับเนื้อหา วิธีการศึกษาเพื่อกำหนดขอบเขตเนื้อหาการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง

(1.3) ศึกษารูปแบบวิธีการสัมภาษณ์

(1.4) ศึกษาหลักการ และวิธีการสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง

(1.5) กำหนดเนื้อหาในการสัมภาษณ์ให้สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ในการวิจัย

(1.6) สร้างแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างตามรูปแบบที่เหมาะสมและกำหนดประเด็นเนื้อหา ภาษา การตั้งคำถาม พิมพ์เป็นฉบับร่าง

(1.7) นำแบบสัมภาษณ์ฯ ฉบับร่างเสนอประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 5 แห่ง เพื่อขอคำแนะนำในการปรับปรุงแบบ สัมภาษณ์มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง ได้รับข้อเสนอแนะให้เขียนข้อคำถามการสัมภาษณ์เรื่องประวัติการก่อตั้งกลุ่มกับประเภทสินค้า OTOP เป็นขั้นตอนในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้แก้ไขตามข้อเสนอแนะและจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์ใช้เก็บข้อมูล

(2) แนวคำถามการสนทนากลุ่มและแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม การสร้างแนวคำถามการสนทนากลุ่มได้ใช้ข้อมูลคำถามจากแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง มี 4 องค์ประกอบ จำนวน 10 ข้อ และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม มีลำดับขั้นตอนดังนี้

(2.1) ศึกษารูปแบบการบันทึกการสนทนากลุ่มจากเอกสารหนังสือวิจัยเชิงคุณภาพของ (Chantavanich, S., 2006)

(2.2) จัดทำแบบการบันทึกการสนทนากลุ่ม นำเสนอแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ต่อประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 5 แห่ง เพื่อขอคำแนะนำเพิ่มเติมในการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ซึ่งประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้ข้อเสนอแนะข้อคำถามแบบบันทึกการสนทนากลุ่มต้องใช้คำถามจากแบบสัมภาษณ์มี

โครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง เพราะเป็นการตรวจสอบเรื่องการก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและสินค้า OTOP ของแต่ละกลุ่มที่เข้าร่วมโครงการวิจัย

(2.3) นำแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ที่ได้แก้ไขสมบูรณ์แล้วไปบันทึกการสนทนากลุ่มกับการศึกษา ประวัติการก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สินค้า OTOP และปัญหาความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

วิธีการสนทนากลุ่ม ใช้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 13 คน คือ (1) ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประเภทกลุ่ม จำนวน 4 คน (2) ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน จำนวน 5 คน และนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประเภท สินค้า OTOP จำนวน 3 คน ใช้วิธีการสนทนากลุ่มแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ตามจำนวนสมาชิกในแต่ละประเภท

### การดำเนินการสนทนากลุ่ม

คณะผู้วิจัยได้แนะนำตนเองกับสมาชิกกลุ่ม ชี้แจงการสนทนากลุ่ม มีวัตถุประสงค์เพื่อการเก็บ ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนและสินค้า OTOP พบปัญหาอะไรและต้องการพัฒนากลุ่ม วิสาหกิจชุมชนด้านใดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 5 แห่ง และมีผู้ช่วยวิจัยได้แก่นักศึกษาปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ทำหน้าที่เป็นผู้จัดบันทึกข้อมูล ถ่ายภาพ บันทึกเสียง การดำเนินการสนทนากลุ่มคณะผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มตามประเด็น ข้อเสนอจากแบบสัมภาษณ์ มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง จำนวน 14 ข้อ การดำเนินการสนทนา กลุ่มใช้เวลาตามความเหมาะสม ตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล คณะผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยจะดำเนินการสนทนากลุ่ม ตามวันเวลาที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลกำหนดให้ ผลของการสนทนากลุ่มใช้เป็นข้อมูลการตอบวัตถุประสงค์การ วิจัยข้อที่ 1 การศึกษาปัญหาและความต้องการพัฒนาระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP ของกลุ่ม วิสาหกิจชุมชน

(3) แบบสำรวจการพัฒนาการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP จำนวน 10 ข้อ การสร้าง เครื่องมือแบบสำรวจ มีขั้นตอนการสร้างคือ

ศึกษาวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเกี่ยวกับเนื้อหาวิธีการพัฒนากลุ่มและสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ตาม ประเภทสินค้า OTOP ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มี 4 องค์ประกอบ จำนวน 10 ข้อ นำเสนอร่างแบบ สำรวจต่อประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้ข้อเสนอแนะปรับปรุงแก้ไข พบว่าได้แก้ไขแบบสำรวจ เพิ่มเติม เรื่องเนื้อหาพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP ในแต่ละชนิดแตกต่างกันอย่างไรและอื่นๆ ผู้วิจัยได้แก้ไขตาม ข้อเสนอแนะได้ความถูกต้องชัดเจน และจัดพิมพ์แบบสำรวจฉบับสมบูรณ์ เพื่อการเก็บข้อมูลต่อไป

(4) แบบสังเกตการมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

การสร้างเครื่องมือแบบสังเกตการมีส่วนร่วมและแบบสังเกตไม่มีส่วนร่วม จำนวน 7 ข้อ มีวิธีการ สร้างคือ

(1) ศึกษาวัตถุประสงค์การวิจัย

(2) สร้างแบบสังเกตการมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมนำเสนอต่อประธานวิสาหกิจชุมชนได้  
ตรวจสอบแก้ไข ข้อสังเกตและภาษาการวิจัย

(3) ได้แก้ไขแบบสังเกตการมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมตามข้อเสนอแนะของประธานวิสาหกิจ  
ชุมชน ในเรื่องต้องใช้ข้อความคำถามเหมือนกับแบบสำรวจ เพราะเป็นการตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้องอีกครั้ง  
จากแบบสำรวจการพัฒนายกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP

(4) พิมพ์แบบสังเกตการมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล  
ตามวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ข้อ

### 3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ข้อ  
ดังกล่าวมาในข้อวัตถุประสงค์การวิจัย

### 4. การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดการตรวจสอบความเที่ยงตรงข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ด้วยวิธีการ  
ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) (Chantavanich, S., 2006) ดังนี้

4.1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการ  
ตรวจสอบข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด ซึ่งสามารถตรวจสอบได้จาก  
แหล่งที่มาของข้อมูลที่ต่างแหล่งกัน ถ้าข้อมูลมาจากแหล่งที่ต่างกัน แล้วมีความเหมือนกันของชุด  
ข้อมูล ทั้งนี้แหล่งที่กล่าวมาได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งบุคคล และแหล่งสถานที่

4.2) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation)  
เป็นการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ได้แก่ การ  
สัมภาษณ์ สทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

4.3) การตรวจสอบข้อมูลด้านการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลของผู้เก็บข้อมูลมีผู้วิจัยและ  
ผู้ช่วยผู้วิจัยเก็บข้อมูลได้เหมือนกันเป็นข้อมูลที่ยอมรับได้

## ผลการวิจัย

ผลการวิจัยได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

### ตอนที่ 1 ผลการศึกษาปัญหาและความต้องการพัฒนาระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนของวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตสินค้า OTOP จังหวัดมหาสารคาม

ปัญหาและความต้องการโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และสังเกตการแบบมีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยได้ลงสำรวจกลุ่ม OTOP เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2562 ที่มีผลิตภัณฑ์ OTOP ใน ระดับชุมชน ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด ของจังหวัดมหาสารคาม พบว่าผลิตภัณฑ์ OTOP มีหลายประเภทเช่น ประเภทอาหาร ประเภทผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ประเภทของใช้ของตกแต่ง ของที่ระลึก และสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร

คณะผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวมาข้างต้น ได้จัด ประชุมเชิงปฏิบัติการสำรวจปัญหาและความต้องการเพื่อยืนยันข้อมูลอีกครั้ง เมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2562 ณ ห้อง 208 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาระดับ ผลิตภัณฑ์ OTOP ได้กลุ่มเป้าหมายผู้ประกอบการ 5 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ OTOP ข้าว ผ้าไหม ผ้าฝ้าย คณะผู้วิจัยได้ส่งแบบสำรวจและประสานงานกับกลุ่ม OTOP อีกครั้งได้กลุ่ม OTOP วิสาหกิจชุมชน แปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรบ้านเหล่าโพธิ์ ตำบลหนองกุ้งสวรรค์ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เข้าร่วมโครงการเป็นประเภทผลิตภัณฑ์อาหาร (ขนมถั่วตัด) ซึ่งวิสาหกิจชุมชนเข้าร่วมโครงการด้วยความสนใจ คณะผู้วิจัยได้สรุปปัญหาและความต้องการของกลุ่มทั้ง 5 แห่ง มีปัญหาและความต้องการพัฒนาระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP ดังนี้

#### (1) ด้านปัญหาและความต้องการกระบวนการผลิตเข้าสู่มาตรฐานสินค้า OTOP

(1.1) วิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสานบ้านเสือโก้ ต.เสือโก้ ต.วาปีปทุม จ.มหาสารคาม ต้องการปรับตัวสู่การพัฒนาได้ปลูกข้าวหอมมะลิให้ได้รับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์และปัญหายังไม่ชัดเจนการรวมกลุ่มให้เป็นวิสาหกิจชุมชนที่ชัดเจน

(1.2) วิสาหกิจชุมชนบ้านหนองอีตื้อ เครื่องนอนนุ่ม ต.ศรีสุข อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม ต้องการยกระดับผลิตภัณฑ์เครื่องนอนนุ่มประเภทหมอนชนิด ให้ได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผข.) ตามระเบียบของหน่วยงานอุตสาหกรรมกำหนดไว้ และปัญหาไม่มีโรงงานการผลิตป็นนุ่ม

(1.3) วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร บ้านเหล่าโพธิ์ หมู่ที่ 5 ตำบลหนองกุ้งสวรรค์ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ต้องการพัฒนาประเภทอาหาร (ขนมถั่วตัด) ให้ได้รับมาตรฐานอย. ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุขกำหนดไว้ และปัญหาไม่มีโรงงานการผลิตที่เป็นมาตรฐานตามระเบียบการยื่นคำขอมาตรฐานอาหารและยา (อย.)

(1.4) วิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหม-ผ้าฝ้ายบ้านดอนจัว หมู่ที่ 1 ตำบลดอนจัว อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม มีปัญหาการยืดอายุและรักษามาตรฐาน OTOP ระดับ 5 ดาวตามที่ได้รับการรับรองให้คงอยู่

(1.5) วิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านหนองหิน หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 4 ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีปัญหาเรื่องการย้อมสีด้วยการใช้สีธรรมชาติต้องการฟื้นฟูอนุรักษ์การย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ

(2) ปัญหาและความต้องการด้านการตลาด วิสาหกิจชุมชน 5 แห่ง มีปัญหาและต้องการสร้างตลาดเครือข่าย แบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าขาวม้า ข้าว ขนมหอมชนิด ได้อย่างกว้างขวางและสินค้าได้มาตรฐาน OTOP ตามที่ได้รับการรับรองให้คงอยู่และสินค้าที่ไม่ได้รับการรับรองให้ได้มาตรฐาน มีคุณภาพตามตลาดและผู้บริโภคต้องการ (Intasoi, J., 2019)

(3) ปัญหาและความต้องการด้านการบริหารและการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านเหล่าโพธิ์ ตำบลหนองสูงสวรรค์ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม (ประเภทอาหารขนมถั่วตัด)

- ต้องการได้พัฒนากลุ่มโดยพัฒนาชุมชนอำเภอโกสุมพิสัยส่งเสริมอาชีพการทำขนมหลายชนิด เช่น ขนมเทียนแก้ว กะหรี่ปั๊ป ขนมถั่วตัด
- ด้านความรู้มาตรฐานอาหารและยา (อย.)
- สร้างโรงเรือนผลิตและวัสดุฝึกตามมาตรฐาน อย.กำหนดไว้
- มีตราสินค้าเป็นอัตลักษณ์สินค้าขนมถั่วตัด
- มีเครื่องซีลสุญญากาศ
- ปริมาณการผลิตขนมถั่วตัดเพิ่มมากขึ้น
- การเพิ่มช่องทางเครือข่ายการตลาดให้กว้างขวางมากขึ้นหลายช่องทาง
- ยกระดับผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรองวิสาหกิจชุมชนที่นอนุ่น

วิสาหกิจชุมชนที่นอนุ่น (หมอนชนิด) บ้านหนองอีต้อ ตำบลศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

- ต้องการพัฒนากลุ่มให้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเนื่องจากมีจำนวนน้อย ผลิตหมอนชนิดไม่เพียงพอผู้บริโภค
- ความต้องการพัฒนากระบวนการผลิตไม่มีโรงเรือนผลิตป็นนุ่นในที่ดินเป็นของตนเอง
- ต้องการได้มาตรฐาน มผช.ของการรับรองผลิตภัณฑ์ชุมชน
- ต้องการตราสินค้าผลิตภัณฑ์
- ต้องการเอกสารเผยแพร่ผลิตภัณฑ์

(Bannakit, S., 2019)

## ตอนที่ 2 ผลการศึกษาการพัฒนายกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนของวิสาหกิจชุมชนเข้าสู่มาตรฐานตามการรับรองของประเภทสินค้า OTOP

คณะผู้วิจัย ได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการยกระดับสินค้า OTOP ของจังหวัดมหาสารคาม เพื่อยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตสินค้า OTOP ของกลุ่มผู้ประกอบการ ทั้ง 5 แห่งที่เข้าร่วม ปรากฏรายละเอียดดังนี้

### 2.1 ด้านกระบวนการผลิตและการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่

การดำเนินการใช้วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการถ่ายทอดองค์ความรู้ ดังนี้

#### 2.1.1 วิสาหกิจชุมชน บ้านเหล่าโพธิ์ หมู่ที่ 5 ตำบลหนองกงสวรรค์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดมหาสารคาม (ประเภทอาหารขนมถั่วตัด)

คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP ประเภทอาหารให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน อย. โดยได้เชิญวิทยากรจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด คือคุณพัชนี วิบุณยวิทย์ วันที่ 20 กรกฎาคม 2562 ให้การอบรมความรู้เรื่อง ผู้ประกอบการด้านผลิตภัณฑ์อาหาร ความหมายและประเภทของอาหาร อาหารประเภทใดบ้างที่ต้องขออนุญาต คุณสมบัติของผู้ขออนุญาต การเตรียมตัวในการยื่นคำขอ และขั้นตอนในการดำเนินการ เช่น การยื่นคำขอให้ได้รับการสินค้ามาตรฐาน อย. ผู้ประกอบการต้องการการยื่นคำขอประกอบไปด้วย

1. ชื่อผู้ขออนุญาต
2. สถานที่ผลิตอาหาร
3. เอกสารอื่นที่ใช้ประกอบ

ผลของการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP ประเภทอาหาร เกิดผลต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร บ้านเหล่าโพธิ์ หมู่ 5 ตำบลหนองกงสวรรค์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดมหาสารคาม ได้นำองค์ความรู้ไปเตรียมตัวเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทอาหาร 1 ผลิตภัณฑ์คือ ขนมถั่วตัดที่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมการทำขนมถั่วตัด จากวิทยากรสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอกุสุมาลย์

แนวทางการพัฒนายกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP อาหาร ขนมถั่วตัด สมาชิกในกลุ่มผู้ประกอบการขนมถั่วตัดได้จัดเตรียมสถานที่ผลิตสร้างโรงเรือนผลิตถั่วตัดตามแปลนตามที่วิทยากรสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมหาสารคาม ได้อธิบายการเขียนแปลนในการสร้างโรงเรือนเพื่อให้ถูกต้องตามมาตรฐานเพื่อได้รับการรับรองมาตรฐาน ผู้ประกอบการโดยหัวหน้ากลุ่ม นายชัชวาล ป้องคำหาญ ได้ดำเนินการกรอกแบบตรวจสอบเอกสารขั้นต้นสำหรับคำขออนุญาตผลิตอาหาร ซึ่งได้ดำเนินการส่งคำขอลงถึง นายแพทย์สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมหาสารคาม และได้รับข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ให้แก้ไขทะเบียนการค้า ให้เป็นชื่อผู้ขอจด อย.คือ นายชัชวาล ป้องคำหาญ
2. ให้ใช้ผลวิเคราะห์น้ำของศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ของ จังหวัดขอนแก่น

3. ให้ถ่ายภาพประกอบผังภายในบริเวณผลิต ถ่ายภาพด้านหน้าและด้านข้างประกอบแปลน
4. ให้ถ่ายภาพส่วนประกอบที่สำคัญ เช่น ห้องน้ำ อ่างล้างมือ ประตู และมีภาพพนักงานดำเนินการประกอบ
5. ให้แก้ไขเพิ่มเติมเอกสารการขอจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน พร้อมเอกสารที่ตั้งสถานที่ผลิต
7. สมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันแก้ไขตามแบบยื่นคำขอเพื่อรอการประเมินในโอกาสต่อไป

#### 2.1.2 วิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสานบ้านเสือโก้ก ต.เสือโก้ก อ.วาปีปทุม จ.มหาสารคาม (ประเภทข้าว)

คณะผู้วิจัยดำเนินงานได้เชิญวิทยากร จากศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรมหาสารคาม และได้ทำข้อตกลงความร่วมมือ ด้านการผลิตเกษตรกรรมแบบอินทรีย์ให้ได้รับการรับรองตามตัวชี้วัดของกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยเจ้าหน้าที่ประกอบด้วย นายสนั่น อุประวรรณ เจ้าของพื้นที่การเกษตรชำนาญการ นายสมศักดิ์ จำปีหอม นักวิชาการเกษตร นายทองศรี ไชยประกิต พนักงานราชการ ได้บรรยายองค์ความรู้เรื่องมาตรฐานการผลิตพืชอาหารอินทรีย์ เพื่อให้ได้รับการรับรองการผลิตพืชอินทรีย์ วันที่ 30 เมษายน 2652 โดยมีองค์ความรู้ดังนี้

1. พัฒนาระบบการผลิตไปสู่แนวทางเกษตรผสมผสานที่มีความหลากหลายของพืชและสัตว์
2. พัฒนาระบบการผลิตที่พึ่งพาตนเองโดยเฉพาะเรื่องปุ๋ยจากธรรมชาติภายในพื้นที่การเกษตร
3. ฟื้นฟูและรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินและคุณภาพน้ำด้วยอินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยพืชสดอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ทรัพยากรในพื้นที่การเกษตรมาหมุนเวียนใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ด้วยหลักองค์ความรู้ทั้ง 3 ประเภท วิทยากรได้สาธิตการปลูกพืชอินทรีย์ เพื่อให้ได้รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ โดยมีการเตรียมการตามขั้นตอนคือ

#### การพัฒนาก่อนการผลิต

วิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสานบ้านเสือโก้ก ผลิตภัณฑ์ชุมชนสินค้า OTOP ประเภทอาหารการตรวจดิน ตรวจน้ำ มีอุปกรณ์ชุดตรวจดิน – ชุดตรวจน้ำ เครื่องจักรกลการอัดเม็ดปุ๋ยอินทรีย์ แวนขายยา ด้วยวัสดุฝึกปฏิบัติ ทำให้สมาชิกในกลุ่มจำนวน 30 คน ได้ฝึกปฏิบัติการวิเคราะห์ดิน วิเคราะห์น้ำ เพื่อรู้พื้นที่การผลิตของตนเองมีสภาพดินต้องเพิ่มปุ๋ยด้วยธาตุอาหารชนิดใดและน้ำมีความเป็นกรดเป็นด่าง เหมาะที่จะปลูกข้าวชนิดใดหรือเลี้ยงปลาประเภทใด ทำให้สมาชิกในกลุ่มปฏิบัติได้ด้วยตนเองและมีวิทยากรตัวคูณเกิดขึ้น ข้าราชการด้านการวิเคราะห์ดิน วิเคราะห์น้ำ จำนวน 4 คน นอกจากนี้ เพื่อเป็นการลดการใช้สารเคมีในการทำนาปลูกข้าวคณะผู้วิจัยได้ส่งเสริมทำปุ๋ยอัดเม็ดอินทรีย์ โดยให้สมาชิกของกลุ่มเอาปุ๋ยจากมูลวัว มูลควาย แกลบเผา รำอ่อน มาผสมกันทำปุ๋ยอัดเม็ดอินทรีย์ สามารถลดการใช้ปุ๋ยเคมีในหนึ่งปี ฤดูกาลผลิตซื้อปุ๋ยเคมีกระสอบละ 800 บาท แต่ปุ๋ยอัดเม็ดอินทรีย์กระสอบละ 800 บาท ทำนา 1 ไร่ปุ๋ยเคมี 3 กระสอบ ได้แก่ ปุ๋ยเร่งใบ ปุ๋ยเร่งดอก ปุ๋ยเร่งเมล็ด ใช้เงิน 2400 บาท แต่ปุ๋ยอัดเม็ด

อินทรีย์ 3 กระสอบใช้เงิน 900 บาท ผลโดยอ้อมทำให้สมาชิกในกลุ่มลดรายจ่ายในแต่ละครัวเรือนและได้ปรับปรุงดินเพื่อการทำเกษตร แบบพืชอาหารอินทรีย์เตรียมรับการประเมิน การทำนาแบบอินทรีย์ในการปรับเปลี่ยนปีที่ 2 ได้ดำเนินงานต่อเนื่อง

### การพัฒนาเมล็ดพันธุ์ข้าว

การพัฒนาเมล็ดพันธุ์ข้าวให้ลดการมีเมล็ดลีบ มีเมล็ดปลอมปนในพันธุ์ข้าวที่จะปลูก สมาชิกในกลุ่มมีพันธุ์ข้าวที่นิยมปลูกคือ พันธุ์ข้าวหอมมะลิ พันธุ์ข้าวบาเสอร์และพันธุ์ข้าวพื้นเมือง คือ ข้าวป่องแอ้ว ก่อนการพัฒนาสมาชิกในกลุ่มประสบปัญหาพันธุ์ข้าวมีข้าวปลอมปน มีเมล็ดข้าวลีบไม่สมบูรณ์ คณะผู้วิจัยได้ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการคัดเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยมีเครื่องมือการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ ได้แก่ แวนชยาย ทราย แกลบดำ ไซโก เกลือ และน้ำ วิธีการคัดเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อเพาะต้นกล้า เลือกใช้วิธีการภูมิปัญญาท้องถิ่น สมาชิกกลุ่มได้ปฏิบัติจริง โดยใช้ วิธีการแช่น้ำเกลือกกับไซโกและเมื่อไซโกลอยเหนือน้ำเป็นลักษณะวงกลม พบว่า เมล็ดข้าวที่ไม่สมบูรณ์จะลอยขึ้นเหนือน้ำ แต่เมล็ดที่สมบูรณ์จะจมลงในน้ำ สมาชิกในกลุ่มได้คำตอบว่า การคัดเมล็ดพันธุ์ โดยวิธีภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อนำเมล็ดพันธุ์ไปเพาะ จะมีอัตราการงอก โดยการทดลองเมล็ดพันธุ์ข้าวบาเสอร์ที่ได้ 10 เมล็ด จะงอกเป็นต้นกล้า 8 ต้น คิดเป็นร้อยละ 80 ของการงอกจาก 10 เมล็ด

การคัดเมล็ดพันธุ์ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยใช้อุปกรณ์ แวนชยาย รวงข้าวพันธุ์บาเสอร์รีและพันธุ์ข้าวหอมมะลิ ทราย แกลบดำ เมล็ดข้าวเปลือก วิธีการการคัดเมล็ดพันธุ์ โดยใช้รวงข้าว พันธุ์บาเสอร์รี หรือรวงข้าว หอมมะลิ นำมาคัดเลือกโดยการใส่รวงข้าวในถาดเพาะที่เตรียมไว้มี ทรายและแกลบดำ เป็นพื้นรองรับ พันธุ์ข้าว ประมาณ 15 วัน จะได้ต้นกล้าข้าวออก คือเมล็ดพันธุ์ ที่สมบูรณ์มีความงอกประมาณร้อยละ 75 ในการเพาะรวงข้าว จาก 300 เมล็ด การคัดเมล็ดพันธุ์ข้าวโดยใช้วิธีแวนชยาย จะใช้การคัดโดยแกลบดำเมล็ดข้าวเปลือก เป็นเมล็ดข้าวขาว และใช้แวนชยายตรวจดูจุกข้าว เมล็ดข้าวขาวที่สมบูรณ์จะมีจุกข้าวสมบูรณ์ จะนำเมล็ดข้าวขาว มาเพาะในถาดที่มีทรายและแกลบดำประมาณ 15 วัน ต้นกล้า ข้าวจะเกิด การเกิดของต้นกล้า จะเกิดครบทุกเมล็ด มีเปอร์เซ็นต์ความงอกสูง เช่น เมล็ดข้าวขาวจุกข้าวจะสมบูรณ์ 10 เมล็ด จะมีอัตราการงอกต้นกล้า 10 ต้น คิดเป็นร้อยละร้อย สมาชิกกลุ่มเสียโอกาสในการคัดเมล็ดพันธุ์ข้าวที่สมบูรณ์ โดยเฉพาะจากเมล็ดข้าวขาว เมื่อสมาชิกกลุ่มนำต้นกล้าไปปลูกในแปลงนาที่เตรียมไว้ เมื่อเก็บผลผลิตจะได้เมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิที่สมบูรณ์ สามารถขยายพันธุ์ในชุมชนได้โดยไม่ต้องซื้อเมล็ดพันธุ์จากตลาด

## การพัฒนาการผลิต

### การพัฒนาวิธีการทำนาโดยใช้ต้นกล้าเดียว

การพัฒนากลุ่มฯ ก่อนการเข้าร่วมโครงการจะมีวิธีการทำนา 3 วิธีคือ ทำนาหว่าน ทำนาดำ และทำนาหยอด ปรากฏผลผลิตของข้าวได้ผลผลิตในการทำนา 1 ไร่ ประมาณ 250 ถึงหรือ 300 ถึง สมาชิกในกลุ่มมีความต้องการปรับเปลี่ยนวิธีการทำนา คณะดำเนินงานได้นำสมาชิกในกลุ่มไปศึกษาดูงานที่บ้านโคกน้อย ตำบลเสือโก้ก อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มได้ศึกษาวิธีการทำนาโดยใช้ต้นกล้า 1 ต้น โดยมีความห่างของต้นที่ปักดำ ระยะห่าง 30 เซนติเมตร ใช้เมล็ดพันธุ์ทำนา 1 ไร่ 5 กิโลกรัม เมล็ดพันธุ์กิโลกรัมละ 80 บาท ใช้การลงทุนทำนา 1 ไร่ จำนวน 400 บาท ลดค่าใช้จ่ายการผลิตการซื้อเมล็ดพันธุ์ผลผลิตที่ได้จากการทำนาวันธรรมดาต้นกล้าต้นเดียว ข้าวจะแตกรวงประมาณ 32 รวงหรือ 42 รวงต่อ 1 กอ ได้ผลผลิต 350 ถึง/1 ไร่ สมาชิกในกลุ่ม จำนวน 30 คน ได้ทดลองปฏิบัติทำนาดำต้นกล้าเดียวคนละ 3 ไร่ รวม 90 ไร่ ผลิตได้จำนวน 350 ถึง/ไร่ 1 ปีฤดูกาลผลิต

ผลการพัฒนาติดตามประเมินผลโครงการได้สัมภาษณ์ประธานกลุ่ม คุณวีระพันธุ์ สังขมณี ได้พัฒนาการทำนาแบบอินทรีย์โดยได้นำพันธุ์ข้าวหอมมะลิเป็นพันธุ์ข้าวเจ้าสีม่วง และพัฒนาพันธุ์ข้าวบาเล่อร์รี่มีกลิ่นหอมเหมือนข้าวหอมมะลิซึ่งข้าวพันธุ์บาเล่อร์รี่จะขายได้ราคาดีกว่าข้าวหอมมะลิเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค สมาชิกในกลุ่มจะขยายพื้นที่การทำนาแบบอินทรีย์ในแปลงทดลองครัวเรือนละ 3 แปลง จะมีพันธุ์ข้าวบาเล่อร์รี่จำนวน 90 ไร่ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ และสมาชิกในกลุ่มได้ยื่นคำขอการทำนาประเภทพืชอาหารอินทรีย์จำนวน 12 คน เพื่อประเมินแปลงทำนาอินทรีย์ได้รับการปรับเปลี่ยนข้าวอินทรีย์ปีที่ 2 ในโอกาสต่อไป

### 2.1.3 วิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหม-ผ้าฝ้ายบ้านดอนจัว หมู่ที่ 1 ตำบลดอนจัว อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม และวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านหนองหิน หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 4 ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

คณะผู้วิจัยได้เชิญวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านการผลิตผ้า ได้แก่อาจารย์สร้อย ภัคศิริวรรณ อาจารย์ธรรมบุญ พัฒมะนา เป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติ และเดินทางไปศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ผ้าครบวงจรที่บ้านหนองโนใต้ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม วันที่ 10 – 11 กรกฎาคม 2562 ทำให้สมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านดอนจัว และกลุ่มทอผ้าบ้านหนองหินได้นำความรู้มาปรับใช้ในกลุ่มโดยกลุ่มทอผ้าบ้านหนองหินฟื้นฟูการผลิตผ้าแบบสีธรรมชาติ

นอกจากนี้ได้เชิญวิทยากร นางสาวเนตรดาว อุทัยลาชะ นักวิชาการมาตรฐาน และนางวนิดา บัวลาดหัวหนากลุ่มส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมวันที่ 18 – 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2562 ได้บรรยายองค์ความรู้เรื่อง การยกระดับสินค้า OTOP ให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน มผช. โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการขอใบรับรองแสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน(มผช.) ตามประเภทผลิตภัณฑ์คือ ผ้าและเครื่องแต่งกาย

## ขั้นตอนการยื่นคำขอมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

ประธานกลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทผ้า ต้องยื่นคำขอประกอบด้วย แบบ มพข.1 รายละเอียดการติดต่อสถานที่ผลิตเอกสารประกอบคำขอซึ่งมีตัวบ่งชี้ คือ คุณสมบัติผู้ขอการรับรอง ที่เป็นบุคคลทั่วไป คุณสมบัติผู้ขอการรับรอง ที่เป็นกลุ่มผู้ผลิตชุมชน คุณสมบัติผู้ขอการรับรอง ที่เป็นนิติบุคคล และเอกสารอื่น ๆ ตามกลุ่มผลิตภัณฑ์ที่ยื่นขอ เช่น ใบอนุญาตการผลิตประเภทผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์ประเภทผ้านดังกล่าวได้ยื่นคำขอเพื่อรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกายโดยผู้ยื่นคำขอ การรับรองที่เป็นกลุ่มผู้ผลิตชุมชน 1 กลุ่ม คือกลุ่มทอผ้าไหม-ผ้าฝ้ายบ้านดอนจัว หมู่ที่ 1 ตำบลดอนจัว อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม มีผลิตภัณฑ์ 1 ผลิตภัณฑ์ คือ ผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งอยู่ในระยะการดำเนินการเนื่องจากการยื่นคำขอ สามารถดำเนินการได้ตั้งแต่เดือนตุลาคม- กรกฎาคมของปีงบประมาณนั้น ๆ

### 2.1.4 วิสาหกิจชุมชนบ้านหนองอีต้อ เครื่องนอนนุ่ม ต.ศรีสุข อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม (ประเภทของใช้หมอนชนิด)

คณะผู้วิจัยดำเนินงานได้เชิญวิทยากร นางสาวเนตรดาว อุทัยหลาชะ นักวิชาการมาตรฐาน และนางวนิดา บัวลาด หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรม วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2562 ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้การยกระดับสินค้า OTOP ประเภทของใช้ ผ้าชนิด โดยมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนนี้ ครอบคลุมเฉพาะผ้าชนิดที่ทอด้วยกี่พื้นบ้าน หรือกี่กระตุก โดยใช้เส้นด้ายที่ทำจากเส้นใยธรรมชาติ เส้นใยประดิษฐ์ และเส้นใยผสม ในการผลิตผ้าชนิด ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองอีต้อ ได้ผลิตเป็นหมอนชนิด โดยใช้เส้นใยประดิษฐ์ซึ่งเป็นเส้นใยสังเคราะห์ เช่นพอลิเอสเตอร์ ไนลอน และอะคริลิก โดยการสั่งซื้อผ้าชนิดมาจากโรงงานที่ผลิตในกรุงเทพมหานครและสมาชิกในกลุ่มออกแบบตัดเย็บเป็นหมอนชนิด รูปทรงขนาดยาวและขนาดสั้น และมีรูปแบบหลากหลายประเภท เช่น หมอนสามเหลี่ยม หมอนชนิดรองคอในรถ หมอนชนิดที่ใช้หนุน

## 2.2 การพัฒนาการบริหารและการจัดการกลุ่ม

การพัฒนาของข้อ 2 มีวิสาหกิจชุมชนได้พัฒนากลุ่มและการจัดการกลุ่มดังนี้

2.2.1 การพัฒนาของกลุ่มทอผ้า บ้านหนองหิน แบบมีส่วนร่วม ได้ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2540 แสดงถึงความต่อเนื่องและเข้มแข็ง ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม (Intasoi, J., 2019) ได้กล่าวถึงการพัฒนากระบวนการกลุ่มที่เกิดขึ้นกับมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามได้เพิ่มความรู้ความเข้าใจ ความรักความสามัคคีให้เกิดกับกลุ่มเนื่องจากการร่วมกิจกรรมการอบรมความรู้จากจำนวนสมาชิกทั้งหมด 30 คน ได้เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งที่มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามได้จัดการอบรมความรู้สมาชิกทุกคนเต็มใจและฝึกปฏิบัติงานนำความรู้มาใช้กับกลุ่มโดยแบ่งหน้าที่ บทบาท จัดโครงสร้างการบริหารตามความสมัครใจของสมาชิก ผลงานกลุ่มได้ผลิตสินค้า

OTOP ประเภทผ้าหลายชนิด เช่น ผ้าถุง เสื้อ กระเป๋ ผ้าขาวม้า กระโปรง ได้ผลิตสินค้าตรงตามเวลาที่ลูกค้าสั่งซื้อ เพราะทุกคนมีความรับผิดชอบร่วมกัน โดยแตกต่างจากที่ผ่านมา (Intasoi, J., 2019)

**2.2.2 การพัฒนาการบริหารกลุ่มแบบเครือข่าย** การก่อตั้งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหมอนชนิดนี้เกิดจากผู้ที่มีประสบการณ์การทำหมอนชนิดประมาณ 30 ปี เมื่อมารวมกลุ่มกันและได้รับองค์ความรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการสร้างเสริมองค์ความรู้การออกแบบตราสินค้า การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การจัดการองค์กร การใช้สารสนเทศเชื่อมประสานการตลาด ทำให้คุณ (Bannakit, S., 2019) และสมาชิกได้นำความรู้ไปใช้ปรับแก้ไขการทำงานในกลุ่มโดยแบ่งบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายดังนี้ ฝ่ายการผลิต ฝ่ายการขนส่งสินค้า ฝ่ายการตลาด ฝ่ายการประชาสัมพันธ์และฝ่ายการเงินทำให้การบริหารงานกลุ่มมีความคล่องตัว สามารถผลิตสินค้าหมอนชนิดได้เดือนละ 10,000 ใบ ได้ 2500 ชุด แต่ละชุดมีหมอนชนิด 4 ใบ การผลิตได้จำนวนมาก ราคาจำหน่าย 4 ใบ 100 บาทมีรายได้หมุนเวียนเดือนละ 160,000 บาท ซึ่งก่อนการพัฒนามีรายได้เดือนละ 30,000 บาท และมีหนี้ผูกพัน เดือนละ 30,000 บาท เมื่อรับการพัฒนามีรายได้เพิ่มขึ้น เนื่องจากการแบ่งบทบาทหน้าที่กันรับผิดชอบจากสมาชิกกลุ่มด้วยความเป็นญาติ พี่น้อง (Bannakit, S., 2019)

**2.3 การพัฒนาการสร้างตลาดเครือข่าย** ด้านการสร้างตลาดเครือข่ายมีการพัฒนาคุณภาพสินค้าเข้าสู่ตลาดดังนี้

#### การพัฒนาตราสินค้าผลิตภัณฑ์

วิสาหกิจชุมชนผู้ประกอบการขนมถั่วตัด โดยประธานกลุ่มและสมาชิกในกลุ่มได้อธิบายคุณลักษณะขนมถั่วตัดว่า “ขนมถั่วตัดมีกลิ่นหอม นุ่ม อร่อย เก็บไว้ได้นาน เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของขนมถั่วตัดเหล่าโพธิ์” กลุ่มผู้ประกอบการได้รับตราสินค้าก่อนที่จะเข้าร่วมโครงการโดยพัฒนาชุมชนอำเภอเป็นผู้ดำเนินการมอบตราสินค้าของขนมถั่วตัดบ้านเหล่าโพธิ์ แต่ในการดำเนินงานครั้งนี้กลุ่มผู้ประกอบการได้ฝึกปฏิบัติการจัดทำตราสินค้าผลิตภัณฑ์ขนมถั่วตัด เพื่อการตลาดได้กว้างขวางต่อผู้บริโภคสั่งซื้อสินค้า มีการประสานงานผ่านทางไลน์ทางโทรศัพท์ เรื่องการตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าถั่วตัดได้หลายช่องทาง ชั่วคราว ป้องคำหาญได้สะท้อนผลของการพัฒนา “กลุ่มถั่วตัดเหล่าโพธิ์มีการผลิตขนมถั่วตัดไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภคเพราะมีตลาดจำหน่ายหลายช่องทาง (Pongkhamhan, C., 2019) ของเราโดยวิธีการทำที่มีความเฉพาะโดดเด่น

#### การใช้สารสนเทศเชื่อมประสานช่องทางการตลาด 3 ระดับ

สมาชิกกลุ่ม OTOP ทั้ง 5 แห่ง ได้ร่วมกันเชื่อมประสานช่องทางการตลาด โดยใช้วิธีการสื่อสารผ่านกลุ่มไลน์ และขายสินค้าในตลาดท้องถิ่น ร่วมกันตามที่จังหวัดส่งเสริม เช่น ตลาดประชารัฐอำเภอยิ้ม สถานที่ที่ว่าการอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม สมาชิกนำสินค้าที่ผลิตมาขายได้ในวันจันทร์และวันพุธ โดยร่วมกับเครือข่ายคือ คุณปาริชา พิซไพศาล เป็นผู้ประสานงาน ตลาดของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมหาสารคามจัด

กิจกรรมตลาดสุขภาพวันจันทร์และวันพุธ โดยคุณพัชนี วิบูลย์วิทย์ เป็นผู้ประสานงาน และการส่งเสริมเผยแพร่ผลงานของสมาชิกในกลุ่มตามวันสำคัญของจังหวัดจัดกิจกรรม ประเพณี บุญเบิกฟ้ามหาสารคาม โครงการเยี่ยมเยือนประชาชน โครงการตลาดธงฟ้า โครงการจัดการความรู้และแสดงผลงานนวัตกรรมและเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เป็นต้น ซึ่งช่องทางการใช้สารสนเทศเชื่อมประสานช่องทางการตลาด เกิดผลต่อกลุ่ม OTOP ทั้ง 5 แห่งที่เข้าร่วมโครงการได้เพิ่มช่องทางการตลาด เกิดขึ้นทั้ง 3 ระดับคือ ตลาดชุมชน ตลาดเครือข่าย (กลุ่มไลน์ Facebook) และตลาดภาครัฐ

### ตอนที่ 3 ผลการศึกษาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนาการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP ของวิสาหกิจชุมชน

คณะผู้วิจัยได้นิยามศัพท์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดังนี้

**การแลกเปลี่ยนเรียนรู้** หมายถึง การจัดกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้จากคณะดำเนินงานวิทยากรสมาชิกกลุ่มเป้าหมาย OTOP จากกลุ่มที่เข้าร่วมโครงการ OTOP ในจังหวัดมหาสารคาม สำหรับการดำเนินโครงการมีวิสาหกิจชุมชนเข้าร่วมโครงการ 5 แห่ง สินค้า OTOP 5 ประเภทได้แก่ ผ้า เครื่องแต่งกาย อาหารของใช้และของที่ระลึก

**การแลกเปลี่ยนเรียนรู้** หมายถึง การจัดกิจกรรมการไปประเมินผลโครงการตามกลุ่มเป้าหมายสมาชิกที่ผลิตสินค้า OTOP ประเภท ผ้า ประเภทอาหาร และประเภทของใช้จำนวน 5 ผลิตภัณฑ์ของจังหวัดมหาสารคามได้แก่ (1) ทอผ้าไหม ผ้าฝ้ายบ้านดอนจัว ตำบลดอนจัว อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม (2) ทอผ้าบ้านหนองหิน ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม (3)อาหาร (ข้าว) บ้านเสือโก้ก ตำบลเสือโก้ก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดมหาสารคาม (4) อาหาร (ขนมกล้วย) บ้านเหล่าโพธิ์ ตำบลหนองกุงสวรรค์ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม และ (5) หมอนติดบ้านหนองอีต้อ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม และผู้ประเมินได้แสดงความคิดเห็นร่วมกับสมาชิกเป้าหมาย

จากคำนิยามศัพท์เฉพาะเชิงปฏิบัติการของโครงการคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดังนี้

#### 3.1 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้

คณะดำเนินงานกับสมาชิกกลุ่มเป้าหมายร่วมจัดกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ระดับผู้ผลิตสินค้า OTOP ของจังหวัดมหาสารคามซึ่งกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีลักษณะการประชุมเชิงปฏิบัติการเชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยและหน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัยฯ ได้เข้ามามีบทบาทสนับสนุนเสริมความรู้เสริมประสบการณ์สมาชิกของกลุ่มที่มีความรู้เกี่ยวกับการผลิตสินค้า OTOP อยู่เดิมให้ได้รับความรู้เพิ่มมากยิ่งขึ้น ซึ่งกิจกรรมสอดคล้องกับสินค้า OTOP ที่ผู้ประกอบการต้องการผลิตดังนี้

### 3.2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยกิจกรรม สันทนาการกลุ่มตัวแทนกลุ่มเป้าหมายที่ร่วมโครงการกับคณะผู้วิจัยที่ดำเนินโครงการ

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยกิจกรรมนี้เป็น กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในระยะดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ แต่ละกลุ่ม ได้ผลิตภัณฑ์ 5 ประเภทตามเป้าหมายระบุไว้ คณะผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เล่าเรื่อง การดำเนินงานของตนเองตามที่ต้องการจะพัฒนาสินค้า OTOP ผลการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ สรุปความรู้ที่ได้รับมีลักษณะร่วมกันและต่างกันดังนี้

#### (1.) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้ง 5 กลุ่ม ได้องค์ความรู้ มีลักษณะร่วมกันคือ

การพัฒนาสินค้า OTOP เพื่อให้กลุ่มมีความยั่งยืน ควรมีผลิตภัณฑ์ สินค้าหลากหลาย ผลิตภัณฑ์ในกลุ่มตนเอง เพื่อการสนองตอบต่อผู้บริโภค เช่น OTOP กลุ่มผ้า ควรแปรรูป ผลิตภัณฑ์ของผ้าให้หลายชนิด จะทำให้กลุ่มมีความต่อเนื่อง กลุ่มข้าวต้องมีกระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ แบบครบวงจรและมีผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายชนิด เช่นมีปุ๋ยอัดเม็ดอินทรีย์ มีพันธุ์ข้าวจำหน่าย มีรำ มีปลายข้าว ฯลฯ ส่วนกลุ่มอาหารประเภทขนม ไม่มีขนมชนิดเดียว ควรมีขนมพื้นเมืองตามท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์และส่งเสริมด้วย กลุ่มของใช้ของที่ระลึก ผู้ประกอบการให้เหตุผล ว่าการทำหมอนชนิด มีสินค้าหลายชนิด เช่น นุ่นแบบเก่า นุ่นแบบใหม่ที่แกะจากฝักและเมล็ดนุ่น ไม่ได้ขายเฉพาะหมอนชนิด

#### (2.) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ได้ข้อคิดเห็นแตกต่างกัน

การเตรียมตนเองเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ให้ได้รับการรับรองต้องมีผลิตภัณฑ์ เป็นไปตามมาตรฐานของแต่ละกระทรวงกำหนดไว้ ทำให้เกิดความชำนาญ ในแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน ทำให้เกิดวิทยาการชำนาญการผลิตในกลุ่มเป้าหมายเรื่อง ผ้า คือ คุณจิราภรณ์ อินทะสร้อย คุณพันธุ์ศรี พิเมย เรื่องอาหารขนม คุณชัชวาลย์ ป้องคำหาญ อาหารประเภทข้าวอินทรีย์ คุณวีระพันธ์ สังขมณี เรื่องของใช้คุณแม่สำรอง บรรณกิจ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ได้รับการยอมรับเป็นบุคคลที่ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและเป็นประธานกลุ่มที่อุทิศตนเพื่อการบริหารกลุ่ม

#### (3.) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการประเมินผลโครงการ

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการติดตามประเมินผลโครงการ เป็นกิจกรรมเกิดขึ้นระหว่างการพัฒนาและหลังการพัฒนาโดยคณะผู้วิจัย ได้ลงพื้นที่ประเมินโครงการ เริ่มตั้งแต่วันที่ 21 สิงหาคม 2562 วันที่ 18 กันยายน 2562 วันที่ 24 กันยายน 2562 วันที่ 24 กันยายน 2562 และวันที่ 2 ตุลาคม 2562 การประเมินผลโครงการเพื่อสรุปผลการดำเนินงานในแต่ละกลุ่มโดยมีตัวแทนกลุ่มประมาณ 8-10 คน ได้ตอบข้อคำถามของการ สันทนาการกลุ่มตามการประเมินผลแต่ละกลุ่ม OTOP ดังนี้

### วิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสานบ้านเสือโก้ก ต.เสือโก้ก อ.วาปีปทุม จ.มหาสารคาม การพัฒนา

- จัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสานบ้านเสือโก้กเพื่อร่วมมือกันทำงานให้มีกลุ่มที่เข้มแข็งของการปลูกข้าวอินทรีย์ก่อตั้งเมื่อวันที่ 29 เมษายน 2562 รหัสทะเบียน 4440903 / 10082 โดยเกษตรอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม
- มีการคัดเมล็ดพันธุ์ข้าวโดยวิธีภูมิปัญญาชาวบ้านและวิธีวิทยาศาสตร์
- การพัฒนาแปลงสาธิตอินทรีย์คนละ 3 ไร่ ทำเป็นแปลงทดลอง ใช้ปุ๋ยอัดเม็ดอินทรีย์ โบกาฉิ ที่ผลิตได้เอง วิธีการทำนาดำ ต้นเดียว
- ได้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่สมบูรณ์ทดสอบปลูกกับแปลงนา ได้แก่ ข้าวพันธุ์บาสเบอร์รี่ ข้าวหอมมะลิ ข้าวพันธุ์พื้นเมือง ข้าวปองแอ่ว
- ต้นทุนการผลิตต่ำ ใช้พันธุ์ข้าวตนเอง ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตเอง
- จัดทำตราสินค้าผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์

### หลังการพัฒนา

- ได้รับการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
- จัดทำฐานข้อมูลเกษตรกรรายแปลงของกลุ่มเพื่อเป็นฐานข้อมูลที่เป็นตัวอย่างการทำนาข้าวอินทรีย์
- ส่งแบบคำขอตรวจประเมินเกษตรกรรายแปลง เพื่อรับรองการทำนาแบบอินทรีย์จะดำเนินการวันที่ 16 ตุลาคม 2562 จากศูนย์วิจัยและการพัฒนาเกษตรจังหวัดมหาสารคาม
- มีเมล็ดพันธุ์จำหน่าย
- มีปุ๋ยอินทรีย์จำหน่าย
- มีตราสินค้าข้าวหอมมะลิเสือโก้ก
- มีบรรจุภัณฑ์ผลผลิตข้าวหอมมะลิ ข้าวบาสเบอร์รี่ โดยใช้เครื่องซีลสุญญากาศ
- จำหน่ายการแปรรูปข้าวหอมมะลิประเภทข้าวกล้อง ฯลฯ
- ได้นวัตกรรมปุ๋ยอัดเม็ดอินทรีย์
- ได้นวัตกรรมการทำนาดำต้นเดียว
- ได้ตราสินค้าผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์บ้านเสือโก้ก

### วิสาหกิจชุมชนบ้านเหล่าโพธิ์ หมู่ที่ 5 ตำบลหนองกุ้งสวรรค์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดมหาสารคาม

#### การพัฒนา

- ได้รับความรู้มาตรฐานอาหารและยา (อย.)
- เสนอคำขอตรวจมาตรฐานอาหารและยา
- ได้สร้างโรงเรือนผลิตและวัสดุฝึกตามมาตรฐาน อย.กำหนดไว้

- มีตราสินค้าเป็นอัตลักษณ์สินค้าขนมกล้วยดัด
- มีเครื่องชั่งสุญญากาศ
- ปริมาณการผลิตขนมกล้วยดัดเพิ่มมากขึ้น
- เกิดระบบตลาดเครือข่าย/ตลาดชุมชนและตลาดภาคีรัฐสนับสนุนการเพิ่มช่องทางการตลาด

#### หลังการพัฒนา

- กำลังดำเนินการรับการตรวจประเมินมาตรฐาน ออ.อาหารประเภทกล้วยดัด
- มีหน่วยงานภาครัฐให้นำสินค้าไปเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง
- การทำขนมกล้วยดัดต้องเพิ่มปริมาณมากขึ้นเพราะมีผู้บริโภคต้องการมากถ้าได้รับการรับรอง

มาตรฐาน ออ. สามารถส่งจำหน่ายไปทั่วทุกภูมิภาคของไทย

**วิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านหนองหิน หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 4 ต.โคกก่อ อ.เมือง จ.มหาสารคาม OTOP ระดับ 5 ดาว**

#### การพัฒนา

- การขยายตลาดได้ร่วมกับกลุ่มเครือข่าย OTOP อีก 4 แห่ง ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จำหน่ายสินค้าประเภทผ้าในระดับตลาดท้องถิ่นหลายช่องทาง เช่นการมีกลุ่ม line การมีเครือข่าย facebook ในกลุ่มเครือข่าย และตลาดตามการส่งเสริมงานตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย

- การรักษามาตรฐาน มผช.และมาตรฐาน OTOP ประเภท 5 ดาว
- กลุ่มทอผ้าไหม – ผ้าฝ้าย บ้านดอนจัว ได้ขอรับการประเมินโดยอุตสาหกรรมจะออกตรวจ

ประเมินแหล่งผลิตและประเมินชิ้นงานที่ส่งผ้าไหมมัดหมี่

- เป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์และเป็นพี่เลี้ยงของกลุ่มเป้าหมายเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิกในกลุ่มเป้าหมายได้มีแรงจูงใจในการพัฒนาสินค้า OTOP ประเภทเครื่องแต่งกาย

#### หลังการพัฒนา

- กลุ่มทอผ้าบ้านหนองหินฟื้นฟูการทอผ้าฝ้ายโดยการย้อมสีธรรมชาติ
- กลุ่มทอผ้าไหม – ผ้าฝ้าย บ้านดอนจัวมีการยื่นคำขอ มผช. เพื่อรักษามาตรฐานกลุ่ม ได้รับการรับรอง มผช. โดยอุตสาหกรรมจังหวัดมหาสารคาม จะดำเนินงานตรวจแหล่งผลิตและเก็บตัวอย่างผ้าไหมมัดหมี่ที่ขอรับการรับรอง (กำลังดำเนินงาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563)

**วิสาหกิจชุมชนบ้านหนองอีต้อ ตำบลศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม**

#### การพัฒนา

- ทำงานพัฒนากลุ่มตนเอง
- การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครื่องนอนนุ่มและมีการรับสมัครสมาชิกเพิ่มขึ้นมีจำนวนสมาชิก

รวม 40 คน โดยเดิมมีสมาชิก 8 คน

- การจดทะเบียนพาณิชย์เพื่อการดำเนินการเสียภาษีให้ภาครัฐ
- มีเด็กและเยาวชนเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้นโดยมีหน้าที่เย็บหน้ากากอนามัย ช่วยลดช่วยผู้ปกครอง เป็นการสร้างงานให้เด็กและเยาวชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
- กำลังเตรียมชิ้นงานผ้าชนิดขอรับการรับรองมาตรฐาน มผช. โดยการทอด้วยสมาชิกในกลุ่ม
- การผลิตหมอนชนิดได้จำนวนมากขึ้นเดือนละ 20,000 ใบ จากเดิมที่เคยผลิตได้ 10,000 ใบ/1 เดือน แต่ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของตลาด เนื่องจากตลาดต้องการหมอนชนิดจำนวนมาก

### หลังการพัฒนา

- มีโรงงานผลิต ปั่นนุ่น ผลิตหมอนชนิด เพื่อเป็นของกลุ่มตนเอง ให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน มผช. เพื่อการส่งหมอนชนิดไปยังต่างประเทศได้ในอนาคต ความเข้มแข็งของโครงการมีเด็กและเยาวชนเป็นสมาชิกจำนวนมากเพื่อสืบสานต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมการทำหมอนชนิด
- ได้เอกสารเผยแพร่ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- ได้ตราสินค้าหมอนชนิด

### 3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการเผยแพร่สินค้า OTOP

การเผยแพร่สินค้า OTOP ที่ได้พัฒนา 5 ผลิตภัณฑ์ได้มีกิจกรรมเผยแพร่ในระดับ จังหวัด และระดับ ภูมิภาค โดยการสื่อสารแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ตามที่คณะผู้วิจัยดำเนินงานได้สังเกตแต่ละกลุ่ม ดังนี้

**การเผยแพร่ระดับชุมชน** เผยแพร่โดยการมีป้ายประจำกลุ่มแต่ละกลุ่มประกาศให้คนได้รู้จักกลุ่ม ผลิตภัณฑ์ OTOP ทั้ง 5 ผลิตภัณฑ์และการสื่อสารแบบปากต่อปาก คือการบอกเล่า โดยสมาชิกในกลุ่มไปสู่ สมาชิกคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการได้เข้ามาสนใจหรือเรียนรู้กับสมาชิกในกลุ่มที่ได้เข้าร่วมโครงการ

**การเผยแพร่ระดับท้องถิ่น** การเผยแพร่ระดับท้องถิ่น เผยแพร่ผ่านเจ้าหน้าที่ภาครัฐโดยพัฒนาชุมชนอำเภอใน จังหวัดมหาสารคาม ได้เข้ามาพัฒนาร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ได้จัดทำฐานข้อมูลและจัดกิจกรรมการจัด นิทรรศการผลงานผลิตภัณฑ์ OTOP แต่ละประเภท ในระดับอำเภอเพื่อการจำหน่ายและอนุรักษ์สินค้าที่มีอยู่ ในชุมชนซึ่งแต่ละอำเภอมักมีการดำเนินงานเป็นงานประจำ

**การเผยแพร่ระดับจังหวัด** การเผยแพร่ระดับจังหวัดและระดับประเทศเกิดจากหน่วยงานของพาณิชย์จังหวัด และหน่วยงานอุตสาหกรรมจังหวัดและมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามได้จัดกิจกรรมการดำเนินโครงการ ร่วมมือกับหน่วยงานในจังหวัด ได้บูรณาการทำงานด้วยกัน และการใช้ข้อมูลร่วมกันมี กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่ม OTOP กระจายตัวอยู่ทั่วทุกอำเภอ เมื่อจังหวัดจัดกิจกรรม เช่น จังหวัดเคลื่อนที่ หรือจัดกิจกรรมวัน สำคัญ กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 5 กลุ่ม 5 ผลิตภัณฑ์จะได้ร่วมงานจัดกิจกรรมนิทรรศการเผยแพร่ ผลงานและขายสินค้าให้กับประชาชนทั่ว

**การเผยแพร่ระดับต่างประเทศ** การพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP ประเภทที่ได้รับการเผยแพร่ไปจำหน่ายสินค้ายังต่างประเทศได้แก่กลุ่ม ทอผ้าประเภท 5 ดาวของบ้านหนองหิน ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยคุณปาริชาต์ พิซไพศาลร่วมกับคณะผู้วิจัย ได้ประสานงานกับประธานกลุ่ม นางจิราภรณ์ อินทะสร้อย ให้นำสินค้า OTOP ประเภทผ้าไปขายที่ประเทศเขมร สืบเนื่องจากเป็นสินค้า OTOP ประเภทผ้าได้รับการคัดสรรระดับ 5 ดาว ได้จำหน่ายในตลาดสู่สากลได้

**การเผยแพร่ผ่านการสื่อสารทางโซเชียลมีเดีย กลุ่ม Line และ Face book** การเผยแพร่สินค้า OTOP ทั้ง 5 ผลิตภัณฑ์ได้เผยแพร่ผ่านกลุ่ม Line กลุ่ม OTOP RMU Face book ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 5 แห่ง จังหวัดมหาสารคาม

### **สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ**

ผลการศึกษาปัญหาและความต้องการพัฒนาระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตสินค้า OTOP จังหวัดมหาสารคาม พบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาและความต้องการคือ (1) ด้านกระบวนการผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเข้าสู่มาตรฐานสินค้า OTOP แต่ละประเภท (2) ด้านการสร้างตลาดเครือข่าย (3) ด้านการบริหารและการจัดการกลุ่ม ด้านผลการศึกษาการพัฒนาระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเข้าสู่มาตรฐานตามการรับรองของประเภทสินค้า OTOP พบว่าได้พัฒนาด้าน (1) การถ่ายทอดองค์ความรู้ กระบวนการผลิตและสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ให้ได้รับรองมาตรฐานตามสินค้า OTOP ประเภทเครื่องแต่งกายประเภทของใช้และประเภทอาหาร (2) การพัฒนาการสร้างตลาดเครือข่าย (3) การใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศ และผลการศึกษาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมี 3 วิธีคือ (1) การถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างผู้วิจัย วิทยากร กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (2) การสนทนากลุ่มกับตัวแทนสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ (3) การเผยแพร่สินค้า OTOP ผลิตภัณฑ์ชุมชน

### **อภิปรายผลการศึกษา**

การอภิปรายผลการวิจัยได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

1. ปัญหาและความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน ผู้ผลิตสินค้า OTOP จังหวัดมหาสารคาม พบเรื่องปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีปัญหา (1) ด้านกระบวนการผลิตและการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ดังนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสานบ้านเสือไกร์มีการผลิตข้าวปัญหา ได้แก่ มีข้าวปลอมปนไม่ได้คัดเมล็ดพันธุ์ข้าว ทำนาแบบเคมีมากกว่าอินทรีย์ ต้นทุนการผลิตสูง ผลผลิตได้น้อย ปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าฝ้าย ผ้าไหม (2) ปัญหาการขายตลาด ปัญหากลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร (ขนมถั่วตัด) ไม่มีองค์ความรู้เรื่องมาตรฐานอาหารและยา ซึ่งขนมเป็นสินค้า OTOP ประเภทอาหารและปัญหา

วิสาหกิจชุมชนที่อ่อนแอ มีปัญหาไม่มีโรงเรือนผลิตป่านุ่น และไม่มีความรู้เรื่องมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) ปัญหามาตรฐานสินค้าและบรรจุภัณฑ์ จากปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้ง 5 แห่งดังกล่าวมาข้างต้น พ้องกับผลการศึกษาของ (Sukhothai Thammathirat Open University, 2001) ที่กล่าวถึงความต้องการของผู้บริโภคมีความต้องการที่จะเห็นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ และปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ให้มีมาตรฐานมีการค้นคว้าและพัฒนา เช่น วิสาหกิจชุมชน 5 แห่ง ได้พบปัญหาในผลิตภัณฑ์ของแต่ละกลุ่มต้องการปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิม เช่น ข้าว หมอนขิด ขนแก้วตัด ผ้าไหม ผ้าขาวม้า ต้องได้รับการรับรองมาตรฐานสินค้า OTOP ตามประเภทของสินค้า OTOP เพื่อผู้บริโภคสามารถเลือกบริโภคผลิตภัณฑ์ได้ เหมาะสมเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่มีความสำคัญต่อกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและปัญหาที่พบจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ (Tinnabutr, P., 1988) ที่ได้ระบุถึงการออกแบบบรรจุภัณฑ์นั้นจะต้องมีการออกแบบตามสินค้าประเภท OTOP เช่นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ๕ แห่ง ปัญหาด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่ไม่สอดคล้องกับประเภทผลผลิตจึงจำเป็นต้องมีองค์ความรู้ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้ตรงกับประเภทสินค้า เช่น ต้องมีการใช้บรรจุภัณฑ์ที่มีรูปแบบและโครงสร้างมาตรฐาน สำหรับบรรจุสินค้า เช่น พลาสติก กระดาษ และโลหะ บรรจุสินค้า ขนมห หรือสินค้าประเภทข้าว หมอนขิด ผ้าไหม เป็นต้น

ความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ๕ แห่ง มีความต้องการเรื่องกระบวนการผลิตด้านโรงเรือนการผลิต เรื่องการขายตลาด เรื่องตราสินค้า การมีบรรจุภัณฑ์ ซึ่งความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการทอผ้าฝ้าย ผ้าไหมบ้านดอนจัว บ้านหนองหินต้องการตลาด และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรผสมผสานบ้านเสือไก่ ต้องการทำนาอินทรีย์ ได้ผลผลิตมาก ต้องการเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร (ขนมหัดตัด) และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่อ่อนแอ (หมอนขิด) ต้องการโรงเรือนการผลิตเพื่อสินค้า OTOP ของกลุ่มจะได้รับรองมาตรฐานตามสินค้าประเภท OTOP พ้องกับผลการศึกษาของ (Rattanadirek, J., 2006) ที่ได้ศึกษาแนวทางการทำธุรกิจให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ควรทำตลาดแบบธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ในการมีเว็บไซต์ของตนเองเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์และได้ตอบกับลูกค้า เช่น กรณีวิสาหกิจชุมชน ๕ แห่ง ต้องการขยายการขายสินค้า OTOP ของตนเองควรมีเว็บไซต์ไว้ได้ตอบกับลูกค้าตลอด 24 ชั่วโมง จะทำให้การมีตลาดแบบนี้ได้ขยายกลุ่มผู้บริโภคมากขึ้น และสอดคล้องกับการศึกษาของ (Phetprasert, N., 2002) ต้องการพัฒนาการตลาด โดยสร้างเครือข่ายร้านค้าชุมชน ขยายผ่านเครือข่ายและการแลกเปลี่ยนสินค้ากับเครือข่ายที่ผลิตสินค้าเหมือนผลิตภัณฑ์ของตนเองจะได้มีสินค้าให้ผู้บริโภคได้สนองตอบทันที เช่น วิสาหกิจชุมชน 5 แห่ง เข้าร่วมโครงการกับส่วนการขยายตลาดควรมีตลาดเครือข่ายภายในกลุ่มตนเองจะได้เป็นตลาดที่ทันสมัยใช้สารสนเทศในการประสานงานกับตลาดเครือข่าย

2. ผลการศึกษาการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP จำนวน 5 ผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน จังหวัดมหาสารคาม ได้รับการยกกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเหมือนกันคือ ด้านองค์ความรู้ มีวิทยากรที่เชี่ยวชาญร่วมกับคณะผู้วิจัยให้องค์ความรู้เรื่องมาตรฐานของการรับรองสินค้า OTOP โดยมีมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) มาตรฐานอาหารและยา (อย.) มาตรฐานข้าวแบบ GAP และข้าวอินทรีย์ และได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ 5

ผลิตภัณฑ์ ในด้านการตลาด การออกแบบตราสินค้า การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การสร้างโรงเรือนการผลิตตาม  
แผนที่จะยื่นคำขอตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ (มผช.) มาตรฐาน อย. ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม  
แห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ที่ได้เสนอตัวอย่างโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่สอดคล้องกับ  
ยุทธศาสตร์ที่ 1 คือ ยุทธศาสตร์เสริมสร้างศักยภาพและการยกระดับกระบวนการผลิตมาตรฐานและคุณภาพ  
ผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 5 แห่ง ที่ร่วมโครงการต้องพัฒนากระบวนการผลิตหมอนขิด ขนมหั่ว  
ตัด และข้าว ให้เข้าสู่มาตรฐานตามแต่ละประเภทของผลิตภัณฑ์ ซึ่งผลการวิจัยเรื่องนี้ วิสาหกิจชุมชนที่ผลิต  
ขนมหั่วตัด วิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกข้าว วิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตหมอนขิด กำลังดำเนินงานโดยส่วนของผลิตภัณฑ์ให้  
ได้รับรองมาตรฐาน อย. และได้รับรองมาตรฐาน มผช. นอกจากนี้การทำนาปลูกข้าวที่ได้ยื่นคำขอข้าว GAP ได้  
สะท้อนผลให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนได้ยกระดับกระบวนการผลิตของตนเองให้ได้สินค้าผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ  
นำไปสู่การจำหน่ายได้ตลาดกว้างขวางขึ้นและได้รับการยกระดับให้มีตราสินค้า ให้มีบรรจุภัณฑ์ที่บรรจุภัณฑ์  
กับผลิตภัณฑ์ได้แปลกใหม่ทันสมัย ก็เป็นส่วนหนึ่งของการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน พ้องกับยุทธศาสตร์ที่ 3  
ของแผนพัฒนาสังคมเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์  
ที่กล่าวถึงการสนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้เชื่อมต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ  
ชุมชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืนคือ กิจกรรมการให้คำแนะนำ ปรึกษาเพื่อยกระดับความรู้ของกลุ่มวิสาหกิจ  
ชุมชนเชื่อมโยงกับทุกภาคส่วนของชุมชน เพื่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถต่อยอดผลิตภัณฑ์เกิดเป็นแหล่ง  
ท่องเที่ยวสินค้า OTOP หนึ่งตำบลได้

ผลการศึกษาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมี 3 วิธีคือ การถ่ายทอดองค์ความรู้ของ  
คณะผู้วิจัย วิทยากรให้กับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการสนทนากลุ่มและการ  
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยการเผยแพร่สินค้า ซึ่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3 วิธีการ ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการพัฒนา  
วิสาหกิจชุมชนได้ปรับเปลี่ยนตนเองในการบริหารกลุ่ม การผลิตสินค้า การรับผลประโยชน์เมื่อครบรอบปีการ  
เข้าร่วมเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้องได้รับประโยชน์ตามข้อตกลงกันไว้ โดยมีการเรียนรู้ถึงจุดแข็ง จุดอ่อนของ  
แต่ละกลุ่มจะได้ต่อยอดปรับปรุงในด้านกระบวนการผลิต การได้ผลิตภัณฑ์ใหม่ สอดคล้องกับผลศึกษาของ  
(Phetprasert, N., 2002) คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้องมีอุตสาหกรรมพื้นบ้าน เทคโนโลยีพื้นบ้านและ  
เทคโนโลยีสมัยใหม่ และมีการพัฒนาการผลิต การพัฒนาเงินทุน การพัฒนาการตลาดและการพัฒนาการบริการ  
และการจัดการ ซึ่งวิสาหกิจชุมชน 5 แห่งที่ร่วมโครงการวิจัยได้มีกิจกรรม เช่น ผลการศึกษาของ ณรงค์ เพชร  
ประเสริฐ ได้กล่าวไว้ข้างต้น จึงทำให้วิสาหกิจชุมชนมีพัฒนาการของกลุ่มที่เป็นกลุ่มดาวเด่น กลุ่มเข้าสู่การ  
แข่งขันได้อย่างเข้มแข็ง

### ข้อเสนอแนะการนำเสนอผลการวิจัยไปใช้

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์เรื่องนี้ ควรใช้กระบวนการผลิตของสินค้า OTOP แต่ละประเภทใช้การสร้างเครือข่ายการตลาดและการใช้สารสนเทศเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนความต้องการ มีการพัฒนาต่อเนื่องและเข้มแข็งยิ่งขึ้น

### ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำวิจัยเรื่องการพัฒนาการตลาดเชิงพาณิชย์ด้วยการใช้แบบอิเล็กทรอนิกส์กับการผลิตสินค้า OTOP ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดมหาสารคาม

### References

- Chantavanich, S. (2010). *Qualitative Research Methods*. (18<sup>th</sup>ed). Bangkok: Chulalongkorn University.
- Phetprasert, N. (2002). *Community Business: Possible Paths*. Bangkok: The Thailand Research Fund.
- Rattanadirek, J. (2006). *Guidelines for doing e-commerce business for an advantage in business*. Master of Thesis: King Mongkut's University of Technology North Bangkok.
- Rittidet, P and Dakaew, S. (2018). *Summary report of academic service project results for fiscal year 2018*. Maha Sarakham: Taksila printing.
- Sukhothai Thammathirat Open University. (2001). *Theory and Practice in Educational Administration, Units 5-8*. (3<sup>rd</sup>ed). Bangkok: Sukhothai Thammathirat Open University.
- Tinnabutr, P. (1988). *Packaging design*. Bangkok: Odeon Store.

### Interviewee

- Bannakit, S. (2019). Interviewee. Ban Nong Itu, Si Suk Subdistrict, Kantharawichai District, Mahasarakham.
- Intasoi, J. (2019). Interviewee. Ban Nong Hin Weaving Group, Khok Ko Subdistrict, Mueang District, Mahasarakham.
- Pongkhamhan, C. (2019). Interviewee. Ban Lao Phochai, Nong Krung Sawan Subdistrict, Kosum Phisai District Mahasarakham.